O‘QUVCHI-YOSHLARNI VIRTUAL OLAM TA’SIRIDAN HIMOYA QILISHNING NAZARIY ASOSLARI

Isayeva Guli Parpiyevna
Guliston davlat pedagogika instituti
Pedagogika va psixologiya kafedrasi professori v.b.,
Ravshanov Umidjon Abdiqodir o‘g‘li
Guliston davlat pedagogika instituti
Pedagogika ta’lim yo‘nalishi magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada axborot-kommunikatisya texnologiyalarining insonlar hayotidagi ahamiyati, virtual olam, virtual dunyo tushunchalarining lug‘aviy ma’nosi keltirilgan. Shuningdek, internetning o‘ziga semiotik va psixologik xususiyatlarga ega bo‘lgan madaniyat hodisasi sifatida qaralishi, virtual olamda ko‘proq yolg‘on ma’lumotlar tarqatish, kishilarni aldash, chalg‘itish oson kechishi bo‘yicha olimlarning tadqiqotlari tahlil qilingan.

Kalit so‘zlar: *virtual olam, virtual dunyo, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, axborot almashinuv, kompyuter, dasturiy ta’minot, internet, television makon.*

Abstract: This article presents the importance of information and communication technologies in human life, the lexical meaning of the concepts of the virtual world, the virtual world. Studies of scientists have also been analyzed on the perception of the internet itself as a cultural phenomenon with semiotic and psychological characteristics, the dissemination of more false information in the virtual world, the ease of deception, distraction of people.

Key words: *virtual world, virtual world, information and Communication Technology, Information Exchange, computer, software, internet, television space.*

Bugungi kunda zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining joriy qilinishi va insonlar hayot tarzida buning aks etishi natijasida axborot oqimining jadal rivojlanishi kuzatilmoqda. “Axborot asri” deb nomlanayotgan hozirgi davrda inson hayotining har bir jabhasiga axborot texnologiyalari joriy qilingan. Ushbu texnologiyalarning xizmat ko‘rsatishni tezlashtirish, ma’lumotlarni oson topish, barcha sohalarda xorijiy tajribalar, yangiliklardan xabardor bo‘lish, zamon bilan hamnafas yashash, axborot almashinuvini tezlashtirish bilan birgalikda yoshlar ma’naviyatining pasayishi, aholining kiberhujumlarga uchrashi kabi salbiy ta’siri ham kuzatilmoqda. Bu sohaning shiddat bilan shakllanishi virtual olamning jamiyatga ta’siri, uning ijtimoiy, falsafiy, psixologik jihatlarini o‘rganishni taqozo etadi.

O‘quvchi-yoshlarni virtual olam ta’siridan himoya qilish muammosi yuzasidan so‘z yuritishdan avval, “virtual olam”, “virtual dunyo”, “virtual borliq” tushunchalarining lug‘aviy ma’nosiga e’tibor qaratish lozim.

Virtual dunyo ("*virtual makon"* deb ham ataladi) kompyuter simulyat-siyasi muhiti bo‘lib ko‘plab foydalanuvchilar tomonidan to‘ldirilishi mumkin[8].

O‘zbek tilining izohli lug‘atida bu so‘zning lug‘aviy ma’nosi keltirilmagan bo‘lsa-da, izoh.uz saytida “virtual olam” tushunchasiga “Noreal, dasturiy muhitga aloqador, dasturiy muhitda yaratilgan”, deb ta’rif berilgan. [7]

Bugungi hayotimizni ko‘p qismini virtual olamda o‘tqazar ekanmiz biz unga moslashib borayotganimizni unutmasligimiz lozim. Biz uchun kompensatorlik vazifasini bajarayotgan algoritmlarning ta’sir simmetriyasini unutmaslik kerak. Chunki faqatgina real dunyoning murakkabligigina bizni yangi maqsadlar qo‘yishga fikrlashga majbur qiladi, konstativ bir xillikka ega, doimiy ovunchoq virtual olam esa maqsadsiz utopik xayollarni keltirib chiqaradi va maqsadsiz yoki sifatsiz fikrlashdan kelib chiqqan qaror-xulosalar orqali absurdlikka olib keladi[1].

Professor Sh.S.Kushakov fikricha, “Kompyuter asri yangi dezinformasiyani vujudga keltirdi, ya’ni feykli dezinformasiya. Demak virtual olamda ko‘proq yolg‘on ma’lumotlar tarqatish, kishilarni aldash, chalg‘itish oson kechmoqda”. [4]

I.D.Yegorcheva Internet va televizion makonni o‘z ichiga olgan o‘spirinlar hayotining yangi joylari haqida gapiradi. Ushbu bo‘shliqlar zamonaviy o‘spirinlarning yangi “ijtimoiylashuv bo‘shliqlari” sifatida qaraladi. Ushbu sohalarning ahamiyati rivojlanib borayotgan odamlar hayotida shunchalik kattaki, bu sizni yangi paydo bo‘lgan ijtimoiy institutlar haqida o‘ylashga majbur qiladi. “Biroq, bu bo‘shliqlar va ularning “kattalar jamoasida” ta’siri haqida bilim yetarli emas”. [2]

Bugungi kunda, albatta, muhim vazifa “o‘qituvchilarning axborot madaniyatini har tomonlama va maqsadli rivojlantirish, uning darajasiga oliy ta’lim muassasasining o‘quv jarayoniga info-kommunikatsiya texnologiyalarini muvaffaqiyatli joriy etish va shunga mos ravishda talabalarning axborot kompetensiyasini shakllantirish bog‘liqdir”. [5]

Darhaqiqat, zamonaviy bola ko‘p jihatdan “boshqacha” bo‘lib qoldi. Ushbu fikrni ishlab chiqishda biz N.V. Chudovaning bayonotini beramiz, u Internetga kirish motivatsiyasini o‘rganish natijalariga ko‘ra O.N. Arestova., L.N. Babanin, A.E. Voyskunskiy foydalanuvchilarning fikriga ko‘ra, endi bu ehtiyojlarning katta qismini qondirishga yordam beradi. Bu sizga Internet tomonidan taqdim etilgan imkoniyatlarni zamonaviy inson faoliyatiga vositachilik qiladigan va uning yuqori aqliy funksiyalarini shakllantirishda ishtirok eta oladigan yangi madaniy vositalar sifatida ko‘rib chiqishga imkon beradi. Umuman olganda, internetning o‘zi semiotik va psixologik xususiyatlarga ega bo‘lgan madaniyat hodisasi sifatida qaralishi mumkin. [6]

Shunday qilib, so‘nggi o‘n yilliklarda sodir bo‘lgan yangi axborot texnologiyalarining rivojlanishidagi ulkan yangilanish va uning davom etayotgan taraqqiyoti Internetni yangi, deyarli o‘rganilmagan muhit sifatida ochdi, bu esa ushbu sohadagi inson faoliyati bilan bog‘liq ko‘plab savollarni tug‘dirdi va shu bilan olimlarga tadqiqot uchun keng muammoli maydonni ochdi. Internet-bu o‘ziga xos haqiqat, ilgari mavjud bo‘lmagan, haqiqatan ham yangi “dunyo” bo‘lib, u inson uchun o‘zining ijobiy va salbiy tomonlarini ochib beradi va shu bilan o‘z foydalanuvchilariga shaxsiy rivojlanishning turli xil variantlari va mumkin bo‘lgan trayektoriyalarini taklif qiladi. Bu shuni anglatadiki, Internet virtual muhit bo‘lib, insonning o‘zini, uning imkoniyatlari va qobiliyatlarini, potentsialini va umuman sub’ektivligini amalga oshirishning haqiqiy sohasi bo‘lib, zamonaviy insonning o‘zini o‘zi rivojlantirish va o‘zini o‘zi amalga oshirish uchun yangi keng imkoniyatlarni ochib beradi. Internetning o‘ziga xos xususiyatlari majmuasi uni nafaqat yangi axborot texnologiyasi, balki yangi ijtimoiy-madaniy muhit va insonning o‘zini o‘zi amalga oshirish sohasi sifatida ham ko‘rib chiqishga imkon beradi. [3]

Xulosa sifatida shuni ta’kidlash mumkinki, virtual olam o‘quvchilarning ta’lim va tarbiyasi uchun muhim, yangi vosita sifatida ko‘plab imkoniyatlar yaratish bilan birgalikda ba’zi qiyinchiliklarni ham yuzaga keltiradi. Virtual olam yangiliklaridan foydalanish o‘qituvchilarga o‘quvchilarning ta’lim jarayonida faol ishtirokini oshirish imkoniyatini beradi. Virtual olam foydalanuvchilari ijtimoiy jarayonga moslashish va o‘sish imkoniyatiga ega, masalan, fan o‘qituvchi-lari interfaol doska yordamida o‘z sinflarida virtual olam imkoniyatlaridan foydalanishlari mumkin. Bu esa o‘quvchilarning dars jarayoniga qiziqishini oshirishi, o‘rganilayotgan muammo bo‘yicha tasavvur qila olish imkoniyatining oshishi, tadqiqotchilik faoliyati bilan shug‘ullanishi, fikrlarini erkin bayon qilishi uchun muhim vosita bo‘lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Boboqulov A.A., Mirzaliyev S.M. Zamonaviy jamiyatda virtual reallik muammosining falsafiy tahlili // “Yangi O‘zbekiston: barqaror rivojlanishning ijtimoiy-falsafiy, iqtisodiy-siyosiy va huquqiy masalalari” konferenxiya materiallari. 2022-yil, aprel. -327-331 b.

2. Егорычева И.Д. Генезис самореализации как особого типа деятельности и роль подростко-вого возраста в ее развитии: автореф. дис. … д-ра психол. наук. М., 2012.

3. Крамаренко Н.С., Сомов Д.С. Виртуальный мир как новое пространство самоосуществления человека// Вестник Адыгейского государственного университета. Серия 3: Педагогика и психология. 2013. –С. 42-48

4. Кушаков Ш.С. Фейковая модел дезинформасии как разновидност симулякора // “Yoshlarni g‘oyaviy tarbiyalashning dolzarb masalalari. Talabalar ongida kitobxonlik madaniyatini shakllantirish” mavzusidagi respublika ilmiy-nazariy konferensiyasi materilalari. Samarqand, 2019. – S 19-21.

5. Ветров Ю.П., Печерская С.А., Сомов Д.С. Подготовка преподавателей к использованию ИКТ: актуальные проблемы // Высшее образование в России. 2007. № 8. С. 40-44.

6. Чудова Н.В. Особенности образа «Я» жителя Интернета // Психологический журнал. 2002. № 1.